

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Výše nemajetkové újmy osob blízkých při usmrcení člověka z pohledu soudní praxe

Nemajetková újma pozůstalých při usmrcení člověka je nárokem, který náleží osobám blízkým z titulu odškodnění tzv. sekundárních obětí. Tento nárok je v občanském zákoníku vymezen neurčitými kritérii, kdy se výše nároku pro osoby blízké stanoví dle míry jejich utrpení, respektive v konečném důsledku podle zásad slušnosti. Více zákon k výši odškodnění nekonstatuje. Další kritéria pak blíže určuje a dotvází až soudní praxe. Tato skutečnost sebou ovšem přináší celou řadu praktických úskalí, ať už se jedná o právní názor na způsob určení výše, tak o výši náhrady jako takovou. V článku proto nadále pojednám o současném vývoji náhrady nemajetkové újmy a o výši náhrady.

S nabytím účinnosti nového občanského zákoníku se ustoupilo od předešlého konceptu paušálně určené náhrady nemajetkové újmy pozůstalým usmrceného, kterou definovalo ustanovení § 444 odst. 3 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, když manželovi nebo manželce, každému dítěti, každému rodiči a každé osobě blízké žijící ve společné domácnosti náležela částka 240 000,- Kč, každému rodiči při ztrátě nenarozeného počatého dítěte náležela 85 000,- Kč, a každému sourozenci zesnulého částka 175 000,- Kč. Tato úprava byla již v době své účinnosti naprosto nedostatečnou, když soudní praxe začala počínaje nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. května 2005 aplikovat přístup dalšího paralelního odškodnění pozůstalých prostřednictvím náhrady dle ustanovení práva na ochranu osobnosti.^[1] Nastavenou praxi Nejvyšší soud doplnil o podmínky mimořádnosti, kdy další odškodnění nad rámec stanovených paušálních částek je podmíněno okolnostmi „mimořádné závažnosti vzniklé nemajetkové újmy či mimořádnými okolnostmi, při nichž došlo k porušení práva na ochranu osobnosti“.^[2]

Výše uvedenou dvojkolejnost následně reflektovala i novela zákona č. [141/1961](#) Sb., trestní řád, která umožnila poškozeným v adhezním řízení nárokovat vedle náhrady škody i náhradu nemajetkové újmy a poškození se tak mohli přihlásit najednou jak se svými paušálními nároky na náhradu škody, tak i s určenou výší nemajetkové újmy dle práva na ochranu osobnosti. Při rekonstrukci občanského zákoníku došlo k opuštění myšlenky paušálního sazebníku náhrad, a naopak k ponechání uvážení o výši náhrad na soudech. Vzhledem k pestrosti lidského života a lidských vztahů je proto od doby účinnosti nového občanského zákoníku ponechána praxe stanovení výše nemajetkové újmy ryze na úvaze a rozhodnutí soudu v každém jednotlivém případě.^[3]

Současný občanský zákoník stanovuje nově škůdci povinnost: „Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželů, rodičů, dětí nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“ Nová úprava vymezuje podstatně širší okruh pozůstalých, když pozůstalým je každá osoba usmrcenému blízká, tedy dle obecné právní definice^[4] osoba, která je: „Příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“ K relativně konkrétnímu výčtu pozůstalých osob se však poji poměrně abstraktní určení výše finanční

náhrady, která má být taková, aby plně vyvážila utrpení pozůstalých, respektive má se určit dle zásad slušnosti. Jiné vodítko zákon soudům neposkytuje.

Soudní praxe velmi brzy stanovila základní obsah novému znění právní úpravy, když Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 ze dne 12. dubna 2015 stanovil, že soudy nadále budou ve své praxi rozhodovat dle již nastavených pravidel, aby byl eliminován prvek nahodilosti. Nejvyšší soud tak nastavil staronové měřítko pro přiznání nemajetkové újmy pozůstalým, když doslova konstatoval, že: *„Ač nelze spravedlivě vyžadovat, aby pro takové případy byl opětovně zaveden jakýkoliv paušální limit, jako tomu bylo v minulosti, je třeba stále vnímat výši přiznané částky ve světle dosavadní judikатурní praxe a zachování její kontinuity, při zohlednění jiných kompenzačních nároků, které poskytují zvláštní hmotněprávní předpisy, NS se proto jeví jako důvodné, aby se stanovení náhrady odvíjelo v základním rozpětí mezi 240 000 Kč až 500 000 Kč, a to pro skupinu citově nejblíže spjatých osob, jakými jsou rodiče, děti a manželé. Nutno zdůraznit, že takto stanovený rozsah kompenzace odpovídá typovým (neutrálním) případům, tedy takovým, kde nejsou naplněny pro konkrétní situaci zpříšňující či naopak zmírňující kritéria. V případě dalších (méně intenzivních) příbuzenských vazeb pak bude uvedené rozpětí přiměřeně modifikováno.“* Od stanoveného základu se pak má odvíjet absolutní výše nároku na nemajetkovou újmu. Shrnu-li názor soudu, tak v případech, kdy byly mezi osobami usmrčeného a pozůstalého intenzivnější vřelé vztahy, které ovšem musí pozůstalý u soudu prokázat, bude výše nemajetkové újmy o to vyšší. O vyšší částce náhrady pak lze uvažovat i v případě, kdy pozůstalý je stížen smrtí osoby blízké vyšší měrou, například v situaci, kdy byl očitým svědkem jeho smrti, a psychické útrapy má takřka dvojnásobné - ze smrti usmrčeného jako takové a dále z očitého svědectví smrti osoby blízké, kdy jeho smrt přímo vnímal. Na druhou stranu, pokud by se v řízení prokázalo, že pozůstalý neměl s usmrčeným žádný vztah, respektive měl vztah negativní, tak by výše náhrady mohla být i nižší.

Nejvyšší soud tímto svými v zásadě logickými a relevantními argumenty ovšem pomíjí širší principy zakotvené v právním řádu v ústavněprávní rovině, když tyto závěry jsou v přímém rozporu zejména s principem proporcionality. Zde odkazují na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22.12.2015^[5], ve kterém Ústavní soud konstatoval, že je zapotřebí, aby obecné soudy při stanovení výše náhrady použily princip proporcionality v širším slova smyslu, a to nejenom s případy obdobnými posuzovanému případu, ale i s dalšími případy, ve kterých došlo k zásahu do jiného osobnostního práva jako například práva na lidskou důstojnost. Ve věci vydaného nálezu přiznal Krajský soud v Ostravě pozůstalé matce po úmrtí 15 letého syna při jednoduché operaci částku ve výši 1,7 milionu Kč a pozůstalé sestře částku 1 milion Kč. Vrchní soud v Olomouci následně částku snížil na 1 milion Kč a 600 tisíc Kč, Nejvyšší soud dovolání zčásti zamítl a zčásti odmítl pro nepřípustnost. V podané ústavní stížnosti pak navrhovatel argumentoval přiznanými nároky na ochranu osobnosti v typově jiných případech, než při nichž došlo k úmrtí člověka.^[6] Navrhovatel v ústavní stížnosti uvedl několik případů zásahu do osobnostního práva, kdy došlo k vyplacení částky vyšší než v případě, kdy zemřel člověk. Jednalo se například o kauzu herce Marka Vašuta, kdy mu obecné soudy přiznaly náhradu nemajetkové újmy ve výši 1 milion Kč vůči společnosti vydávající deník Aha!, když o něm měl otisknout článek se lživým a pomlouvačným obsahem. Obecné soudy dále Tomáši Töpferovi přiznaly částku 500 tisíc Kč vůči stejnému vydavateli, když ve stejném deníku zveřejnil jeho fotky ze zahrady, kde se koupal a prováděl údržbu bazénu a nahého, když z bazénu vystupoval. V neposlední řadě obecné soudy přiznaly náhradu nemajetkové újmy rodičům a dětem v kauze záměny novorozenců v Třebíčské nemocnici dohromady ve výši 3,1 milionu Kč, a to matce dítěte ve výši 1 milionu Kč, otci ve výši 800 tisíc Kč, a ve zbytku zaměněným novorozencům. V tomto případě došlo k jejich záměně na dobu jednoho roku, po kterém se na záměnu přišlo. Ústavní soud svým nálezem zrušil rozsudky Vrchního soudu a Nejvyššího soudu, kdy tak učinil z důvodu absence náležitého zohlednění kritérií pro stanovení výše náhrady a náležitého odůvodnění rozhodnutí a tím jeho nepřezkoumatelnosti. Ústavní soud zde současně vyzdvihl hledisko širší proporcionality při stanovení výše náhrady.

Pokud přihlídneme ke skutkovému stavu výše uvedených případů, jejich právní kvalifikaci, posoudíme je pohledem principu proporcionality a uvážíme zejména částku, kterou poškozené osoby získaly, nastává zde dosti výrazný nepoměr mezi výší přiznané částky v situaci, kdy dojde „pouze“ k zásahu do osobnostního práva na ochranu lidské důstojnosti a jiného zásahu do osobnostní integrity, jako například dočasné fyzické odloučení s osobou blízkou z různých příčin, a odloučením trvalým, jakým je smrt osoby blízké. Skutečně je zásah do osobnostních práv poškozených z hlediska výše náhrady vyšší v případě, že dojde ke krátkodobému odloučení nebo zásahu do důstojnosti, než v případě, kdy dojde ke smrti blízké osoby? S takovým nepoměrem nesouhlasím. Uvedený náleží Ústavního soudu považuji za zásadní pro posuzování dalších případů nemajetkové újmy pozůstalých osob a stanovení právního rámce a argumentačních kritérií pro stanovení výše nemajetkové újmy, která by měla ve skutečnosti být daleko vyšší než ta, kterou určil Nejvyšší soud v předešle uvedeném rozhodnutí jako částku základní.

V novějším rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19. 9. 2018^[7] Nejvyšší soud konstatoval, že při rozhodování o nemajetkové újme pozůstalých v případě usmrcení osoby blízké rozhoduje o jejich nároku na náhradu nemajetkové újmy takovou perspektivou, že smrt osoby blízké je událostí jednorázovou, jejíž traumatické působení zpravidla v průběhu času odezní, a podle toho určuje i výši nároku. Na druhou stranu se Nejvyšší soud odkazuje i na uvedený náleží Ústavního soudu a konstatuje, že: *„musí při úvaze o přiměřenosti navrhané satisfakce za nemajetkovou újmu vzniklou na osobnosti fyzické osoby především vyjít jak z celkové povahy, tak i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti, k trvání i vlivu vzniklé nemajetkové újmy pro postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti apod. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2007 sp. zn. 30 Cdo 2206/2006). Vycházet je přitom třeba z principu proporcionality tak, že soud porovná částky této náhrady přisouzené v jiných případech, a to nejen obdobných, ale i dalších, v nichž se jednalo o zásah do jiných osobnostních práv, zejména do práva na lidskou důstojnost. Jinými slovy způsobem, jak lze dosáhnout relativně spravedlivého vyčíslení výše relativní náhrady, je zohlednění částek přiznaných v jiných srovnatelných řízeních, současně při respektování předem jasných a pevných kritérií (srov. náleží Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14).“* Nejvyšší soud v konečném důsledku potvrdil osobám blízkým po porodu zemřelého dítěte částku ve výši 750 000,- Kč matce, částku ve výši 500 000,- Kč otci a všem čtyřem prarodičům dohromady částku v celkové výši 270 000 Kč.

Rozsudek Nejvyššího soudu spolehlivě současnou praxi určování výší a hledisek odškodňování nemajetkové újmy pozůstalým. I když Ústavní soud konstatoval, že při určování výše je zapotřebí aplikovat hlediska proporcionality, obecné soudy, resp. Nejvyšší soud tato hlediska sice formálně zohledňuje, nicméně projevy takového zohlednění do výše náhrady nemajetkové újmy jsou nepatrné. Nehledě na to, že soudy se velmi odmítavě staví k úhradě nemajetkového újmy osob blízkých, které nejsou přímými nebo pobočnými rodinnými příslušníky a příbuznými, kdy se například jedná o náhradu nemajetkové újmy nejlepšímu příteli, apod.

Domnívám se, že soudy jsou při rozhodování o výši nemajetkové újmy stále ovlivněny nedávnou praxí tabulkových náhrad. Přiznané náhrady se postupně zvyšují, ale ještě stále nedosáhly proporční míry nemajetkové újmy v porovnání s jinými zásahy do osobnostních práv. V rozhodovací praxi soudů považuji za podstatný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14, který apeluje na posuzování širším principem proporcionality. Přestože i následně Nejvyšší soud přiznává náhrady na nižší úrovni, než by podle mého názoru principu proporcionality odpovídala, jistý posun směrem k možnostem vyššího odškodnění zde spatřuji. Naposledy uvedené částky však podle mého názoru stále nejsou adekvátní všem okolnostem, a domnívám se, že rozhodovací praxe bude směřovat nadále k vyšším částkám, když je zde stále nevyužitý argumentační prostor, respektive měla by k nim směřovat,

protože optimální míry výše náhrad stále není dosaženo. Při uplatňování nároků je nadále vhodné hledisko všeobecné proporcionality využívat, a to o to spíše, když takový přístup považuje za správný Ústavní soud. Obecné soudy by časem měly více se zabývat skutečnou mírou psychických útrap pozůstalých osob a hledisko zásad slušnosti při stanovení míry výše nemajetkové újmy posuzovat s přihlédnutím k rozhodovací praxi zásahů i do osobnostních práv jiné povahy.

Mgr. Bc. Jindřich Jílek

[Advokátní kancelář JELÍNEK & Partneři s.r.o.](#)

Pardubice - Dražkovice 181
533 33 Pardubice - Dražkovice

Velké náměstí 1
500 03 Hradec Králové

Truhlářská 1108/3
110 00 Praha 1

Tel.: +420 466 310 691

Fax: +420 466 310 691

e-mail: advokati@advokatijelinek.cz

[1] Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. května 2005

[2] Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 5188/2007 ze dne 21. prosince 2009

[3] Důvodová zpráva zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník

[4] § 22 odst. 1 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník

[5] Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22.12.2015

[6] MALIŠ, D. Kam Kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké?, Dostupné >>> [zde](#). (20. 9. 2019)

[7] Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 894/2018 ze dne 19. 9. 2018

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)